

JAN CHALUPKA

- život autora = 1791 – 1871 = Je starší brat štúrovského básnika Sama Chalupku. Narodil sa v Hornej Mičinej, študoval v Levoči, Prešove, Jene. Pôsobil ako profesor na gymnáziu v Kežmarku a neskôr pôsobil ako evanjelický kňaz v Brezne. Písal biblickou češtinou. Na konci života preložil svoje knihy do štúrovej slovenčiny.

Kocourkovo aneb Jen abychom v hanbě nezůstali

KOCÚRKOVO = komédia

- podáva satirický pohľad na slovenské malomestské prostredie
- kritizuje nedostatok národného povedomia v remeselníckych rodinách a dlhodobé odnárodňovanie zemanov
- nechýba humor
- vytvára rôzne charaktery postáv – vykresľovanie charakterov je dôležitejšie než samotný dej.
- postavy sú spoločensky rozvrstvené (zeman, vzdelanec, remeselník, študent)
- oživená folklórna jánošíkovská tradícia (postavy zbojníkov)

Charakterove typy postavy:

Typ národovca, typ odrodilca, typ študenta, typ vypočítavej hlupane, typ intrigánky

PÁN Z CHUDOBÍČ – dozorca cirkví – predstavuje spoločenskú vrstvu zemanov. Je to polovzdelanec s niekoľkými latinskými triedami lýcea v Kežmarku, so zvyškami stredoškolských vedomostí z histórie, zemepisu, ale napriek tou je školský a cirkevný inšpektor. Je povýšenecký voči kňazovi a učiteľovi. Žije sám so svojim synom, dom i dvor má vo veľkom neporiadku. Slovák pôvodom, ale hlási sa k myšlienke „Veľkouhorska“:

TEŠNOŠIL JÁNOŠ – čižmársky majster – predstavuje remeselnícku vrstvu. Nekladie na prvé miesto kvalitu svojej práce, ako to naznačuje i meno. Rád si vypije. Na sa vandrovkou podučil v maďarčine a svoju reč pretkáva maďarskými výrazmi. Spolu so ženou sa snažia zachovať honor (len aby v hanbe nezostali).

.....
MADLENA – žena Tesnošila – veľmi jednoduchá, ale prefíkaná žena, rada sa prezentuje nemčinou, ktorú neovláda, ale snaží sa to zakryť. Zvykne ohovárať ľudí. Chyby svojich detí nevidí.

.....
ANIČKA – Tesnošilova dcéra – najčastejšie rozoberá s matkou, koho si vziať (a ako ho získať), aby jej bolo čo najlepšie a mala očakávané spoločenské postavenie.

HONZÍK – Tesnošilov syn – (fajčí, nadáva po latinsky ako „študovaný“ človek, má peniaze, vymýšľa klamstvá, ale pôsobí na čitateľa sympaticky.) Spolu s inými, domov sa vracajúcimi študentmi spieva pieseň, typickú pre potulných študentov. Študenti pekný život máme. Kto sa stará, nech sa stará, my sa nestaráme.

.....
UČITEĽ SVOBODA .- pozvaný za rektora v Kocúrkove – je vzdelaný slovenský mladý muž, charakterizuje ho už jeho meno. Nedá sa oklamať rečami kocúrkovských paničiek, ktoré mu do manželstva núkajú svoje dcéry. Je veľmi vtipný, ironicky komentuje malosť pána z Chudobíc. V druhom dejstve recituje časti zo Slávy dcery. Je to prvá postava v slovenskej literatúre, ktorá hrdo manifestuje svoj pôvod.

Ukážka 1:

SVOBODA : Však sa mu jazyk vybrúsi. A ja sa pousilujem, že nikto nepozná, či sa v Kocúrkove narodil, či v Kečkeméte.

PÁN Z CHUDOBÍČ: Len prosím z vašej strany o trpezlivosť. Prísnosť pri ňom nič neosoží. Musíte s ním ako s maľovaným vajcom zachádzať. --- Chcel by som predsa z neho človeka vychovať.

SLOBODA: Aby mal viac rozumu ako otec.

PÁN Z CHUDOBÍČ: Čo? Ako otec? Pravdaže ako otec – a aby bol svoj slávnej famílii ku poctivosti. Lebo kérem, náš rod je veľmi starodávny.

SVOBODA: Azda veru hen z tých časov, keď Svätopluk ----

PÁN Z CHUDOBÍČ (mrzute): Ba čert, nie Svätopluk. My z opravdivého kmeňa maďarského pochádzame... (...)

PÁN Z CHUDOBÍČ: Nemýľte ma! Nad uhorskú reč a uhorské nohavice a uhorský chlieb a uhorské

víno, uhorský dohán, uhorskú slaninu, uhorské túzy et cetera - nič na svete! - A nebožtík Podkonický nám to neraz opakoval, že extra Hungariam non est vita.

SVOBODA: Nuž či Slováč nemá svoj slovenský jazyk, svoj slovenský odev, svoje slovenské obyčaje? Nech nosí turecké pulidery, tancuje na svadbe kalopádu, na krčme minét, hudie namiesto trávnic kvadrilu a ako kanárik spieva nie svoju prirodzenú nôtu, ale ktorú ho verklík naučil, či prestane byť Slovákom? A Maďar nie je Maďarom, keď štrumpfle nosí a miesto korkovánok s ostrohami črievice, a ak, ako to za časov minulých bolo, maďarskou rečou vysoká aristokracia pohádza.

Otázky k ukážke.

1. Na základe kontextu odhadnite, ktoré slová v ukážke pomenúvajú *nohavice, ponožky a čižmy*.
2. Nájdite v ukážke humor, iróniu, satiru.
3. Odôvodnite typy postáv odrodilca a národovca, uveďte konkrétne príklady z textu.

Ukážka 2:

SVOBODA (ukloní sa): Ad servitia, domine spectabilis. ^[100]

PÁN Z CHUDOBÍC : Valde bene. ^[101]Čože ale tak pozde?

SVOBODA: Včern sme veru pozde

PÁN Z CHUDOBÍC (skočí mu do reči): Mali ste i pozde vyhľadať vášho inšpektora, aspoň vyhľadať. - Za jazykom človek ďaleko zájde, a to by vám každé decko bolo povedalo, kde býva pán z Chudobíc.

SVOBODA : Ej, veď mi to i moji kamaráti ukázali. Tamto, kde tá hřba hnoja predo dvermi.

PÁN Z CHUDOBÍC: Hm!

SVOBODA: Hnoja na všetky strany - a ja som nevedel, či tuto, či tam. - „Tamto, vraj, tamto, kde tá jedna tabla na obloku papierom zalepená.“

PÁN Z CHUDOBÍC (krúti hlavou)

Hm! - Nuž a potom?

SVOBODA :Aký som prišiel z cesty vyznojený, zaprášený, nebolo by sa svedčilo vašej urodzenej milosti predstaviť sa.

PÁN Z CHUDOBÍC : No, to sa mi ľúbi. - Vidím, že ste sa viac móresu naučili ako iní vášho veku mladí ľudia. - V jednej ruke - Stambuch, ^[102]pánboh mu daj slávu večnú. - To bol profesor, to! - Nie ako dnes tí vaši mudrlanti.

SVOBODA: Jeho pamiatka trvá až podnes.

PÁN Z CHUDOBÍC: To verím. - Dnes veru ani v Prešporke nemáte jemu rovného profesora. - Bola to rozkoš počúvať ho historiam patriae proponovať, ^[103]kde akýsi kráľ Ludvík zahynul. - Ako by sa dnes na neho díval! - O tom ale vaša školská mládež sotva čo počuje. - Medzitým - vám by to ani mak neškodilo. Dobré spievať, učiť čítať, katekizmus, kus aritmetiky, písať, niektoré piesne naspamäť, punktum. Čože iného rektor potrebuje? - Či sa nám snívalo o tom šťastí?

Otázky k ukážke:

1. Nájdite v ukážke humor, iróniu, satiru.
2. Charakterizujte zemanov (Pán z Chudobíc) na základe prečítaných ukážok.

.....
.....

Z diela:

I. dejstvo :

II. dejstvo:

III. dejstvo: